

MARTHA HALL KELLY

SERINGENMEISJES

Het lot van drie vrouwen
verandert voorgoed wanneer
de Tweede Wereldoorlog
uitbreekt

Gebaseerd op ware gebeurtenissen

★★★★★

NEW YORK TIMES
BESTSELLER
Meer dan 250.000
ex. verkocht

Seringenmeisjes

Martha Hall Kelly

Seringenmeisjes

Vertaald door Iris Bol
en Marcel Rouwé

Ambo|Anthos
Amsterdam

© 2016 Martha Hall Kelly
© 2017 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,
Amsterdam, Iris Bol en Marcel Rouwé
Oorspronkelijke titel *Lilac Girls*
Oorspronkelijke uitgever Ballantine Books
Omslagontwerp Janine Jansen
Omslagillustratie © CollaborationJS / Trevillion Images (vrouw) /
© Lee Avison / Trevillion Images (achtergrond)
Foto auteur © Michael Schwarz

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Kasia

1940-1941

Wat je moet begrijpen is dat de Poolse ondergrondse een grote bron van sociale contacten was voor jongeren. Nadat de Duitsers waren binnengevallen en hadden geoordeeld dat de padvindsters en padvinders criminele organisaties waren, gingen we gewoon in het geniep door en werden we bekend als de *Szare Szerregi*, ofwel de Grijze Gelederen. We stonden onder bevel van de Poolse regering in ballingschap in Londen, en de meeste padvindsters sloten zich bij ons aan. Deze groep was mijn enige bron van gezelschap, want Zuzanna maakte lange dagen bij de Ambulancedienst van Lublin en was nooit thuis. Bovendien was het een prima manier om onze frustratie over de bezetting door de Duitsers af te reageren.

Bij de padvindsters hadden we een uitstekende EHBO-training gehad, maar binnen de Grijze Gelederen bleven we onszelfbijscholen en woonden we clandestiene medische cursussen bij. De oudere meisjes vochten zij aan zij met de jongens of werkten als verpleegster, naaister of leidden weeshuizen. Sommigen hielpen zelfs om mensen uit Duitse gevangenis- sen te bevrijden, bruggen op te blazen en Duitse legerplannen te stelen.

Wij, de jongere meisjes uit mijn ploeg van zeven, brachten Poolse boeken in veiligheid zodat die niet door Duitse soldaten zouden worden vernietigd en gaven heimelijk cursussen. We leerden decoderen en leverden valse persoonsbewijzen en boodschappen af. We droegen ons steentje bij als het ging om het saboteren van de nazi's, door het verwisselen van straatnaambordjes zodat de ss zou verdwalen. 's Nachts verbonden we de Duitse radioluidsprekers in de straten en draaiden we het Poolse volkslied. Hoe meer we ongestraft konden doen, hoe meer we ernaar ver-

langden, alsof het een verdovend middel was. Maar we moesten oppassen, want niet alleen hadden de nazi's Lublin gekozen als hun Poolse hoofdkwartier, maar overal in Polen waren Duitse spionnen begonnen met het identificeren en arresteren van onze voormalige padvindsters-leiders.

Bovendien werden er steeds meer *łapanka's* gehouden. Een *łapanka* was iets waarvoor matka voortdurend vreesde dat het ons zou overkomen: een plotselinge wilde mensenjacht, uitgevoerd door de ss. De autoriteiten wachtten daar niet langer mee tot het donker was. Ze grepen hun prooien, willekeurige Poolse burgers, op klaarlichte dag, op de meest onverwachte plaatsen. In kerken. Op treinstations. Uit distributierijen. Iedereen die de pech had om gezien te worden, werd opgepakt en naar een detentiecentrum gebracht. De meesten werden naar Duitsland gestuurd om daar te werken tot ze er dood bij neervielen. Ook Poolse kinderen die er arisch uitzagen liepen gevaar. Die begonnen in groten getale uit de steden te verdwijnen. Op een dag werd er een trein volgeladen met dergelijke kinderen, waarna die wegreed. De Duitse bewakers schoten de moeders neer die achter de trein aan renden. Als zich op het platteland te weinig arbeiders meldden, werden hele dorpen platgebrand.

Hoewel Pietrik er niet over wilde praten, was zijn vader, een officier in ons Poolse leger, samen met zijn medeofficieren gearresteerd, waardoor Pietrik nu thuis de enige man was. Vóór de oorlog was iedere man die een universitaire studie afrondde verplicht geweest om zich als reserveofficier bij het leger aan te sluiten, zodat de nieuwe autoriteiten onze hoogst opgeleiden heel eenvoudig konden uitschakelen door alle leden van het Poolse officierkorps te arresteren. In elk geval was Pietrik niet opgeroepen voor het leger toen de oorlog uitbrak.

Ik smeekte Pietrik om belangrijkere opdrachten, zoals de oudere meisjes kregen, maar als onze groepscommandant kwam hij met het ene na het andere smoesje.

'Zeg dan dat ik niet goed ben in missies uitvoeren,' zei ik op een middag in ons appartement tegen hem. 'Kijk dan hoe goed ik die opdracht in Nadia's huis heb uitgevoerd.'

Pietrik hielp me bij het wassen van de weinige penselen die matka niet had begraven. Ze had ze onder een vloerplank gelegd zodat ze 's avonds nog kon schilderen. Het waren niet zomaar penselen, maar Kolinsky-

penselen van marterhaar voor waterverf, en het wassen ervan was een eer die matka mij toevertrouwde. Ze had die Stradivariussen onder de kwasten geërfd van haar moeder, en ze waren stuk voor stuk een fortuin waard. Ze zaten in een rol van rood flanel, elk met een eigen krappe koker waar hij precies in paste, elk gemaakt van haar van de Siberische wezel, uitsluitend van de mannetjes, drie keer duurder per pond dan goud.

‘Ik heb niets voor je, Kasia,’ zei Pietrik. ‘Op dit moment is het rustig.’

Voor een jongen met zulke grote handen was hij heel voorzichtig met de penselen. Hij doopte er een in het zeepsop en liet zijn vingers zacht over de nikkelen beslagring gaan, omlaag naar de borstel van marterhaar.

‘Als ik nog een dag thuis moet doorbrengen, word ik gek.’

Pietrik legde zijn penseel naast het mijne op de vaatdoek. ‘Je kent de regels. Je bent niet oud genoeg. Lees een boek.’

‘Ik kan meer...’

‘Nee, Kasia.’

‘Niets voelt zo fijn als hen bestrijden, Pietrik. Stuur me ergens naartoe. Het hoeft niet iets groots te zijn.’

‘Als ze je ooit zouden oppakken, biedt het feit dat je een mooi jong meisje bent je geen enkele bescherming. Ze schieten een knap ding even makkelijk dood als een ander.’

Mooi? Ik? Knap?

‘Als je me niets geeft, ga ik voor de Vrije Pers werken. Ik heb gehoord dat ze daar koeriers nodig hebben.’

‘Bij mij ben je veiliger.’

‘Zie je nou wel.’ Eindelijk zat er schot in!

Pietrik draaide zich naar me toe, heel ernstig. ‘Nou, er is één ding. Een ingewikkelde opdracht, dus je moet goed luisteren.’

‘In het getto?’ vroeg ik.

Hij knikte.

Ik werd meteen bang, maar dat durfde ik niet te laten merken. Een angstige blik zou het einde betekenen van mijn opdrachten.

‘Je moet naar Z’s Apotheek gaan,’ zei Pietrik. Hij zweeg even. ‘Nee, bij nader inzien ga jij dat toch niet doen.’

‘Wie kan het beter doen dan ik? Nadia en ik gingen vaak chocolade-ijs eten bij Zaufanym. Meneer Z gaat naar dezelfde kerk als wij.’

Hoewel het in het getto was, was het christenen toegestaan om bij Z's te kopen. Daar kwamen allerlei mensen, zelfs ss'ers, aangezien de apotheker en eigenaar, die door iedereen meneer Z werd genoemd, bijna een arts was en er op de een of andere manier in slaagde om elk medicijn in voorraad te hebben, zelfs nu het oorlog was.

‘Kun je daar morgenmiddag precies om twee uur zijn?’

‘Ben ik ooit ergens te laat gekomen?’

‘Dan wordt de bewaking afgelost, dus je hebt exact vijf minuten waarin er geen bewakers zullen zijn om je aan te houden. Vermijd de zwart-hemden zo goed als het gaat. Ze hebben patrouilles toegevoegd.’

‘Begrepen,’ zei ik met een glimlach, hoewel al het bloed in mijn lichaam leek op te houden met stromen. In mijn maag had ik een gevoel dat zei ‘denk hier nog eens goed over na’, maar dat duwde ik weg.

‘Ga naar binnen en loop direct naar de deur achter in de winkel,’ zei Pietrik.

‘Naar de kelder?’

‘Ja. Ga de trap af.’ Pietrik pakte mijn hand en keek me in de ogen. ‘Als je contact hebt gelegd, mag je niet langer dan vijf minuten blijven. Je zult een belangrijk pakje in ontvangst nemen, Kasia. Begrijp je dat?’

Ik knikte. Terwijl ik probeerde mijn stem zo kalm mogelijk te houden, vroeg ik: ‘Kan het ontploffen?’

‘Nee, maar praat met niemand als je weggaat. Ga daarna gewoon naar de bioscoop voor je normale dienst. Je dekmantel is dat je aspirine wilt kopen.’

Pietrik was zo ernstig toen hij me de instructies gaf. Een dekmantel. Het was een echte missie en hoewel mijn handen trilden, zou ik die perfect uitvoeren. Vijf minuten was een zee van tijd om alleen wat dingen op te halen.

Die nacht sliep ik nauwelijks, terwijl alle dingen die mis konden gaan door mijn hoofd bleven gaan. Het getto. Je kon al gearresteerd worden door je op de verkeerde plaats te bevinden. Elke dag hoorde je over burens en vrienden die naar het hoofdkwartier van de Gestapo waren gebracht. Onder de klok, het onschuldig ogende kantoorgebouw met de cellen in de kelder, of nog erger, naar het kasteel van Lublin, waar gevangenen op de binnenplaats werden gefusilleerd.

Ik ging de volgende middag met knikkende knieën op weg naar Z's Apotheek. Het was een grauwe dag en de wind duwde dikke wolken langs de hemel. Geen enkele reden om bang te zijn. Daardoor werd je juist gepakt. De nazi's konden angst ruiken.

Ik was halverwege de Grodzkapoort, de officiële toegang tot het getto, toen ik iets zag waardoor ik als aan de grond genageld bleef staan. Het was matka die uit het Deutsche Haus kwam, het restaurant waar alle Duitsers in de stad aten. Het restaurant waar het extra grote bord met de tekst FÜR POLEN VERBOTEN! op de deur hing. Vooral de ss'ers waren dol op die zaak omdat ze wisten dat het eten er veilig en bijna gratis was, en omdat ze wisten dat ze er niet naast een Pool hoefden te zitten. Het gerucht ging dat er een dikke sigarettenwalm in het restaurant hing en dat de porties zo groot waren dat veel niet werd opgegeten, maar ik kende niemand die er binnen was geweest. Dat dacht ik tenminste. In elk geval niemand die het had kunnen navertellen, want zo waren de regels. Verboden voor Polen. Nog maar een week eerder was onze groenteboer betrapt in de keuken, waar hij aardappels kwam afleveren, en hij werd ter plekke gearresteerd. Hij was nooit teruggekeerd.

Dat soort arrestaties kwam steeds vaker voor. Die ochtend had ik in Zuzanna's illegale krant gelezen dat er in slechts drie maanden oorlogstijd vijftigduizend Poolse burgers waren opgepakt en vermoord, onder wie ongeveer zeventuizend joden. De meesten waren notabelen uit de steden; advocaten, professoren en religieuze leiders, iedereen die de regels aan zijn laars had gelapt of de bezetters had tegengewerkt. De nazi's beschouwden de katholieke kerk als gevaarlijk en er was een lange lijst van pastoors die in hechtenis waren genomen. Burgers werden vaak valselijk beschuldigd van misdrijven en dan weggestuurd of gefusilleerd op openbare pleinen, waarbij wij's nachts wakker werden van de schoten.

Dus toen ik matka uit het Deutsche Haus zag komen met een pakje, niet groter dan een klein brood, tegen haar borst gedrukt, moest ik weten wat ze daar deed. Het was lunchtijd en er liepen veel mensen op de stoepen, met hun hoofd omlaag tegen de wind. Ze liep in de tegenovergestelde richting van mij, op weg naar huis.

Ik baande me een weg door de menigte om haar te bereiken. 'Matka!' riep ik.

Matka draaide zich om, en toen ze me zag, keek ze alsof ze was aangeraakt door de ijzige hand van een spook. ‘Kasia. Ben je niet in de bioscoop? Ik kom je straks je boterham brengen.’

‘Ik heb vandaag de late dienst genomen.’ Sinds Zuzanna haar baantje aan mij had overgedragen werkte ik al als kaartverkoopster bij de bioscoop in de buurt van onze flat.

We liepen om de rij voor de waterverstrekking heen, die helemaal de hoek omging.

‘Was je in het Deutsche Haus? Daar mogen geen Polen komen.’

‘Ze beschouwen me als Duitse.’

Ik voelde me een beetje misselijk bij de gedachte aan haar in die zaak. Het was waar van die sigaretten! Ze rook ernaar.

‘Hoe kon u?’

‘Doe niet zo hysterisch, Kasia. Ik gaf alleen wat a...’

We stapten allebei van de stoep en lieten een Duits echtpaar voorbislenteren, zoals verplicht was.

‘Wat gaf u af?’

Ze omklemde de papieren zak strakker en kneep er een heerlijke geur uit – donker en exotisch – van palmbomen en zongerijpte Braziliaanse koffie.

‘U kunt het me vertellen, matka.’ Ik haalde diep adem om de paniek te verdrijven. ‘Is dat een nieuwe eau de toilette?’

Ze deed een stap achteruit, de stoep weer op, en versnelde haar pas. ‘Hou erover op, Kasia.’

Ik had de nieuwe zijden kousen in haar onderste lade gezien, opgepropt onder keurig gevouwen blouses, zo slap als een afgestoten slanhuid. Het besef wond zich om me heen. ‘Dit kunt u niet zomaar negeren. U moet gaan biechten.’

Ze bleef weer staan, trok me dicht naar zich toe en zei zachtjes: ‘Eerwaarde vader, geef mij uw zegen. Ik heb koffiedronken met een ss’er? Lennart is...’

Ik begon te lachen. ‘Lennart? Die naam betekent dapper, matka. Lennart de dappere heeft onze Psina doodgeslagen met een schop.’

De zon kwam door de wolken en het licht bescheen een nauwelijks zichtbaar vlekje zwart in haar wangholte. Houtskool.

‘U hebt ze getekend.’ Diep inademen...

Ze trok me dichterbij naar zich toe. 'Wees stil, Kasia. Ze vinden mijn werk mooi, en zo kom ik in de buurt van...'

'Het is gevaarlijk.'

'Denk je soms dat ik het leuk vind? Ik doe het allemaal voor papa. Ze zouden hem hebben doodgeschoten, Kasia.'

'Als ik een echtgenoot als papa had, zou ik liever doodgaan dan hem ontrouw zijn.'

Ze liep verder, zich tussen de mensen door duwend, en ik volgde haar, waarbij ik bijna omver werd gelopen door mensen die zich alle kanten op haastten.

'Hoe zou je het ook kunnen begrijpen?' zei ze.

Ik trok aan de mouw van haar jas.

Ze duwde mijn hand weg.

'Ze noemen het rassenschande, matka. Een Pool en een Duitser. Samen.'

Met een ruk draaide ze zich naar me toe. 'Wil je je mond eens houden? Wat mankeert je?' Haar adem rook naar een mengeling van koffie en peren-chrusciki.

Ik kon niet eens meer huilen. Hoe kon ze zo roekeloos zijn?

'Ze zullen ons allemaal oppakken. Papa ook.'

'Ga naar je werk,' zei ze met een boze blik. Ze snelde de straat over en werd bijna overreden door een stel in een luxeauto met open dak, dat toeterde en iets in het Duits schreeuwde. Ze bereikte de overkant en keerde zich om. Voelde ze zich schuldig omdat ze kwaad op me was geworden?

'Ik zal je boterham naar de bioscoop brengen,' riep ze naar me, met een hand naast haar mond. 'Ik zal vroeg komen!'

Toen ik niet reageerde, drukte ze haar koffie tegen haar borst en liep door, waarna ze werd opgeslokt door de mensenmenigte.

Ik bleef trillend staan. Aan wie kon ik dit vertellen? Niet aan papa. Die zou Lennart de dappere vermoorden, en dan zouden we allemaal worden gefusilleerd. Ik keek achterom naar het Deutsche Haus en zag Lennart en drie anderen de trap aflopen, terwijl hij met een tandenstoker tussen zijn tanden peuterde. Hoe kon matka zo'n man ontmoeten?

Ik concentreerde me weer op mijn missie. Wat was het motto van de padvindsters ook alweer? 'Wees paraat!' Het was belangrijk om gecon-

centreerd te blijven, zodat ik Pietriks opdracht vlekkeloos kon uitvoeren. Ik zou het later wel aan Zuzanna vertellen. Zij zou helpen om matka weer bij zinnen te laten komen.

Ik vervolgde mijn weg naar het getto, liep onder de Grodzkapoort door en was in recordtijd bij Zaufanym's Apotheek. Dat was eenvoudig genoeg. Ik was duizenden keren met Nadia bij Z's Apotheek geweest, maar toen ik deze keer over de kinderkopjes liep, kon ik het gevoel niet van me afschudden dat ik afdaalde in Dantes inferno.

Ooit was de Oude Stad het mooiste winkelgebied in Lublin geweest; het was altijd leuk geweest om met Nadia etalages te kijken en te genieten van Chanoeka-donuts, warm en bestrooid met poedersuiker. De karren op straat waren hoog opgestapeld geweest met rapen en aardappels. Toen hadden er groepen kinderen op straat gespeeld en stonden er winkeliers met zwarte hoeden op, gekleed in gabardines met klokvormige mouwen, op de stoep met klanten te praten, hun deuren wijd open zodat hun koopwaar te zien was: schoenen en pantoffels. Harken en hooivorken. Kooien met kakelende kippen en snaterende eenden.

Toentertijd gingen in de Lubartowskastraat mannen met wit-zwarte gebedssjaals de reusachtige Chewra Nosim-synagoge in en uit. We zagen er veel naar huis lopen vanuit het mannenbadhuis, waarvan de stoom in de hele straat kon worden gevoeld.

Maar sinds de Duitsers er waren, voelde je bij het betreden van het getto een afgrijselijke, treurige stemming. Het kasteel van Lublin, dat boven de wijk uittorende, was door de Duitsers gevorderd als hun hoofdgevangenis, en het gluurde neer op de kronkelende geplaveide straatjes eronder, straten die niet langer wemelden van winkelende mensen en spelende kinderen. De nazi's hadden de meeste jongere mannen afgevoerd voor een bouwproject, waarvoor land moest worden vrijgemaakt zodat er iets gebouwd kon worden wat volgens hen een nieuw werkkamp werd. Het ging Majdanek heten en zou aan de rand van Lublin verrijzen, ten zuiden van de stad. Als gevolg daarvan waren veel winkels gesloten en de paar venters die hun deuren nog openden, hadden slechts weinig te koop. Hier en daar patrouilleerden ss'ers, en de tieners die wel de leeftijd hadden om te werken, maar nog niet waren afgevoerd om voor de nazi's aan de slag te gaan, stonden met zorgelijke gezichten in groepjes bijeen. Ik zag vrouwen samendrommen rond een blad met vleesafval

op de grond en een kleine jongen verkocht witte armbanden die hij om zijn arm droeg, elk gestempeld met een davidsster. De synagoge was dichtgespijkerd, met borden met Duitse teksten op de deur getimmerd, en de badhuizen waren leeg en stuwden geen stoom meer de lucht in.

Ik was blij toen ik bij de apotheek kwam. Het was een van de weinige zaken die open was en het was er die middag druk. Er werd gezegd dat meneer Z zo veel mogelijk nazi's omkocht om open te blijven, aangezien hij de enige niet-joodse winkelier in het getto was.

Ik draaide de glatte kristallen deurknop om. De deur kraakte toen hij openging, en verscheidene mannen keken op van hun spel. Ze volgden me met hun ogen toen ik binnenkwam, sommigen met een vragende blik. Hoewel ik meneer Zaufanym vaag kende van de kerk, gaf hij geen blijk van herkenning toen ik binnenkwam. Terwijl ik langs de tafels liep, ving ik flarden van gesprekken op, sommige in het Jiddisch, sommige in het Pools. Toen ik bij de deur achter in de zaak kwam, pakte ik de deurknop beet en draaide hem om, maar hij gaf niet mee. Zat hij op slot? Ik probeerde het nogmaals, mijn handpalm glibberig op het metaal. Nog steeds niets. Moest ik de missie afblazen?

Ik draaide me om, zodat ik meneer Z aankeek. Hij excuseerde zich en liep naar me toe.

Precies op dat moment legde een nazibruinhemd – een van Hitlers alledaagse handlangers, met een vuurwapen schuin over zijn borst – twee handen tegen de etalageruit en tuurde naar binnen. Hij keek naar mij! Het viel zelfs enkele mannen aan de tafels op, en ze gingen rechter zitten terwijl ze het tafereel observeerden. Ik herhaalde in gedachten deze eed: *Ik zal dienen bij de Grijsze Gelederen, de geheimen van de organisatie beschermen, bevelen gehoorzamen en niet aarzelen om mijn leven op te offeren.*

Het deel over mijn leven opofferen leek ineens maar al te reëel.

Meneer Z kwam bij me en nam me mee terug naar de toonbank. Ik haalde het nauwelijks, zo erg trilden mijn benen.

‘Heb je aspirine nodig?’ vroeg hij.

‘Ja, ik heb een ontzettende hoofdpijn.’

Toen de bruinhemd was doorgelopen, bracht meneer Z me naar de deur. Hij morrelde aan de knop en liet me er op een heel natuurlijke manier doorheen gaan.

Ik wist de trap af te lopen en roffelde met mijn knokkels op de houten

deur terwijl ik onder het kale peertje stond. Er ging een rilling door me heen. Misschien zou ik tegen Pietrik zeggen dat dit mijn laatste missie was.

‘Wie is daar?’ vroeg een vrouwenstem.

‘Iwona,’ zei ik.

De deur ging open.

‘Hebben ze me een kind gestuurd?’ vroeg de vrouw vanuit de schaduw.

Ik ging naar binnen en ze sloot de deur achter me. Een kind? Ik was toevallig al achttien en er werd vaak tegen me gezegd dat ik er ouder uitzag.

‘Ik ben hier voor aspirine. Ik heb maar vijf minuten.’

De vrouw staarde me een hele tijd aan, zoals je kijkt naar het laatste stuk vis op de markt, en liep toen naar een aangrenzende kamer. Ik liep de kelder verder in. Die was twee keer zo groot als ons appartement en de ramen waren bedekt met zwart papier, zodat het er donker was. Hierbeneden rook het sterk naar schimmel en vieze sokken, maar het was er goed gemeubileerd, met een lange bank en een keukentafel met stoelen, waarboven een felle blauw met rode lamp hing. Aan de andere muur was een gootsteen. Uit de kraan bij de gootsteen plopten lange, zilverkleurige druppels en boven ons klonken voetstappen en schraapten stoelen over de vloer. Waar bleef de vrouw?

Even later kwam ze terug met een dik pak. Ik stopte het in mijn rugzak en wierp een blik op mijn horloge. Ik was alles bij elkaar in minder dan een minuut klaar, zelfs al had mevrouw Sloom er zo lang over gedaan. Op dat moment zag ik het meisje op de bank. Ze zat met haar hoofd gebogen in de schaduw.

‘Wie is dat?’ vroeg ik.

‘Dat gaat je niets aan.’

‘Heb je haar pijn gedaan?’

‘Natuurlijk niet. Anna gaat bij een katholiek gezin wonen. Haar ouders denken dat ze daar veiliger is.’

‘In die kleren?’ Het meisje droeg een donkere jas over een zelfgebreide trui en zwarte, hoge schoenen met kousen, en haar haren waren opgestoken onder een zwart-rood geblokte sjaal, die was dichtgebonden als een turban, en bovenop wijder uitstond. Ik wist natuurlijk precies hoe ka-

tholieke schoolmeisjes zich kleedden, want ik was er zelf een, en dankzij matka was ik tijdens de zondagsmis altijd het best geklede meisje. In die kleren zou dit meisje niet ver komen.

‘Geen enkel katholiek meisje zou zich zo kleden,’ zei ik. Ik draaide me om om weg te gaan.

‘Heb je even tijd om haar te vertellen wat ze wel moet dragen?’ vroeg de vrouw.

‘Ik weet niet...’ Dus nu deze vrouw iets van me nodig had, deed ze aar dig tegen me? Ik had mijn eigen problemen: geheime pakjes over straat vervoeren.

‘Ze zou het heel erg op prijs stellen,’ zei de vrouw. ‘Ze is helemaal alleen.’

‘Nou, goed dan,’ zei ik.

Ik liep dichterbij naar het meisje toe en ging naast haar zitten op de bank. ‘Ik ben Kasia.’ Ik legde mijn hand op de hare, die nog kouder was dan de mijne. ‘Anna, dat is een prachtige naam. Wist je dat die “gezegend door God” betekent?’

‘Mijn echte naam is Hannah,’ zei ze zonder op te kijken.

‘Als je bij een katholieke familie gaat wonen, zul je als eerste je sjaal af moeten doen.’

Hannah aarzelde en wierp me een vinnige blik toe. Het kostte me moeite om niet stampvoetend de trap op te lopen en haar achter te laten.

Langzaam trok ze de sjaal af en haar donkere haar viel omlaag over haar schouders.

‘Juist. Goed, het is het beste om geen zwarte schoenen of kousen te dragen. Hier, ruil maar met mij.’

Het meisje bewoog zich niet. ‘Ik kan dit niet,’ zei ze.

‘Hannah...’

‘Nog drie minuten,’ zei de vrouw, die bij de deur stond.

‘Je moet opschieten,’ zei ik.

‘Ik ben van gedachten veranderd,’ zei Hannah.

Ik stond op en klopte mijn rok af. ‘Best. Dan ga ik.’

‘Mijn vriendje zegt dat ik dood ben voor hem omdat ik dit doe.’

Ik ging weer zitten. Vriendjes konden zo lastig zijn!

‘Je kunt niet alles van een jongen laten afhangen.’

‘Hij haat me nu sowieso. Hij zegt dat ik mijn ouders in de steek laat.’

‘Je ouders willen dit, en je vriendje zal inzien dat het het beste is.’

De vrouw liep naar ons toe. ‘Kom op, rond het af.’

‘Ze voeren alleen de mannen af,’ zei Hannah. ‘Misschien ben ik beter af als ik thuisblijf...’

‘Het is beter om bij een nieuwe familie te gaan wonen dan om te worden weggestuurd om ergens te gaan werken. Zet het plan door, dan kun je eten naar ze laten brengen...’

‘Onmogelijk.’

‘Dat doen zoveel mensen. Maar voorlopig móét je vrolijker worden. Geen treurige blik in je ogen. Daar let de ss op.’

Ze veegde haar gezicht af en rechtte haar schouders. Dat was een begin! Het was een knap meisje, met wat sproetjes op de bovenkant van haar neus.

‘Neem mijn schoenen. Toe, snel.’

‘Twee minuten,’ zei de vrouw, die weer bij de deur stond.

‘O, dat kan ik niet doen,’ zei Hannah.

‘Je moet! Jouw schoenen zullen je zo verraden. Ruil met mij.’

Wat zou er gebeuren als ik werd aangehouden? Ik had echte papieren en papa zou me helpen, wat er ook gebeurde. Hannah trok haar donkere maillot uit en verruilde die voor mijn witte enkelsokken. Ik pakte haar schoenen, die net iets kleiner waren dan de mijne.

‘Zo. Draai je om.’ Zo snel als ik kon, maakte ik een dikke vlecht van haar haren die langs haar rug omlaagviel. ‘Ongetrouwde katholieke meisjes dragen één vlecht. Ken je het onzevader?’

Ze knikte.

‘Mooi zo. Leer ook het Poolse volkslied. Daar vragen ze tegenwoordig vaker om. En denk erom: als iemand je wodka aanbiedt, geen kleine slokjes nemen. Drink het in één teug op, of sla het aanbod af.’

‘Het is tijd,’ zei de vrouw.

Ik bewonderde mijn werk.

Op de tafel lag een witte bijbel. ‘Wat een mooie bijbel.’ Ik gaf hem aan haar. ‘Zorg ervoor dat je de rug vouwt. Zorg dat hij er gebruikt uitziet. En in de kerk moet je zo knielen, rechterknie op de grond, en sla een kruis’ – ik deed het gebaar voor – ‘op deze manier. Nee, met je rechterhand. Ja. Doe gewoon de anderen na. En niet kauwen op de hostie. Laat die smelten in je mond.’

Ze pakte mijn arm beet. ‘Moet ik varkensvlees eten?’

‘Zeg gewoon dat je er een keer ziek van bent geworden en dat je de aanblik ervan niet meer kunt verdragen...’

‘Dank je,’ zei Hannah. ‘Ik heb niets om jou te geven.’

‘Iwona, toe nou,’ zei de vrouw.

‘Maak je daar maar niet druk om. En ga vooral niet piekeren. Je Pools is even goed als dat van iedereen. Nog een ding.’ Ik maakte de ketting met mijn zilveren kruisje los en hing hem om haar hals.

Het meisje keek omlaag naar haar borst.

‘Het is misschien moeilijk voor je om dat te dragen, maar ieder katholiek meisje heeft er een.’

Pietrik zou het begrijpen.

Ik liep naar de deur en bleef even staan om nog een keer te kijken. Hannah stond daar, met de bijbel in haar hand, en kon voor een willekeurige Pools meisje doorgaan dat op weg was naar de zondagsmis.

‘Het is al langer dan vijf minuten,’ zei de vrouw. ‘Misschien moet je wachten tot het donker is.’

‘Ik red me wel,’ zei ik. Pietrik zou op me wachten.

Ik liep de trap weer op, ging door de apotheek en begaf me de straat op. Het voelde prettig om in de frisse lucht te zijn en mijn taak goed te hebben volbracht. Dit is voorlopig mijn laatste opdracht, dacht ik terwijl ik naar de bioscoop liep. Een blik op mijn horloge leerde dat ik te vroeg zou zijn voor mijn dienst. Mijn baas zou blij zijn. Ik wilde alleen maar veilig bij de bioscoop komen. Mocht ik hulp nodig hebben, dan was Pietrik daar.

Ik schoot lekker op, maar nog voor ik de Oude Stad uit was, voelde ik dat iemand me volgde. Ik bukte me om Hannahs schoen te strikken, waarbij het papieren pakje in mijn rugzak ritselde, en keek snel achterom. Daar was de bruinhemd die me bij Z’s had gezien. De man dreef een groep jongelui uit elkaar. Had hij me de kelder in zien gaan? Ik schudde de nare gedachte van me af en rende door.

Vijf minuten voor mijn dienst begon, arriveerde ik bij de bioscoop. Op het aankondigingsbord boven de ingang stond DE EEUWIGE JOOD. Nadat de nazi’s de bioscoop hadden gevorderd, werden alle films gestuurd vanuit hun hoofdkwartier, Onder de klok, en mochten er geen Polen meer naar de film, maar door de titel wisten we dat deze film nazi-propaganda was. Het werd al druk bij de kassa. Duitse bezoekers sloten

aan in de rij, met die verwachtingsvolle blik van bioscoopbezoekers op hun gezicht. Iets nieuws waartoe de nazi's ons hadden verplicht was patriottische muziek, die werd afgespeeld via de luidspreker voor de bioscoop. Een voortdurende herhaling van het 'Horst Wessellied', het lied van de nazipartij, een soort klaaglijke mars, compleet met trompetten, die de hele avond over het met keien bestrate plein weergalmden, zelfs tijdens de film!

'Het vaandel hoog!' zong het Duitse koor. 'De rijen hecht gesloten! SA marcheert met rustige, vaste tred.'

Ik glipte door de deur van het kassahokje en kwam op adem. Het was een klein vertrek, nauwelijks groter dan een klein toilet, met een raampje waar papier voor hing en een hoge kruk erin. Had iemand me gevolgd? Ik deed het licht aan en legde mijn hand op het geldkistje, dat koud en glad aanvoelde, om mezelf tot rust te brengen. Ik moest mijn verstand erbij houden, het geld sorteren, en het gordijn voor het raam voorlopig dichthouden.

Waar bleef matka? Ze hoorde de boterham met kaas te komen brengen die ze me had beloofd. Als voormalig verpleegster was ze onder druk gezet om in het Oude Stad Ziekenhuis te komen werken. Waarom was ze laat, net nu ik verging van de honger? De geur van Duitse chocoladerepen maakte me gek van de honger.

Ik trok het gordijn opzij en gluurde door het raampje van het kassahokje. Er ging een elektrische schok door me heen. Zag ik het goed? De bruinhemd die me bij Z's had gezien stond te praten met twee oudere Hausfrauen in de rij voor de kassa.

Wat was ik blij om Pietrik te zien, die het hokje binnenvloog en op zijn gebruikelijke plek ging zitten, op de grond bij mijn voeten, onder het raam, met zijn rug tegen de muur. Zijn wangen waren rood aangelopen, waardoor zijn ogen extra blauw leken. Luiza, zijn zusje, volgde hem op de hielen. Ze was bijna de absolute tegenpool van Pietrik: hij had lichte ogen, zij donkere. Hij was ernstig, zij lachte veel. Ze was vijftien en slechts half zo groot als hij.

'Hoe is je bezoekje aan Z's verlopen?' vroeg hij.

Ik zat op de kassakruk en schikte mijn rok zo dat mijn benen zo voordelig mogelijk uitkwamen. 'Redelijk goed, maar er was een probleempje...'

Hij wierp me een snelle blik toe, als waarschuwing om er niet in het bijzijn van Luiza over te praten.

‘Ik probeer mijn grootste talent te ontdekken,’ zei Luiza. ‘Wat denk jij dat het is, Kasia?’

Waarom moest Luiza op dat moment over zo’n dom onderwerp beginnen? Ik trok het gordijn opzij en keek naar de rij voor de kassa. De bruinhemd was er nog en stond ondertussen geanimeerd met twee mannen te praten. Over mij?

‘Ik weet het niet, Luiza,’ zei ik. ‘Je kunt goed bakken...’

‘Dat kan iedereen. Ik wil iets unieks.’

Ik keek weer naar buiten. Er klopte iets niet. Doe niet zo paranoïde, zei ik tegen mezelf terwijl ik het geld sorteerde en in gedachten mijn takenlijst naliep:

Prijkaartjes voor het snoep neergezet? Gedaan.

Geldkistje gesorteerd? Gedaan.

Nu ons publiek voornamelijk uit Duitsers bestond, moest ik extra goed georganiseerd zijn, want mijn baas zou een enorme schrobbering krijgen als er klachten kwamen, hoe klein mijn fouten ook zouden zijn.

Zuzanna kwam het hokje in en deed de deur achter zich dicht. ‘Kasia, waarom zie je zo bleek?’

‘Heb je buiten een bruinhemd gezien?’

Ze gooide haar tas in de hoek. ‘Nou, wat een aardige begroeting. Ik ben op het platteland geweest om de zieken beter te maken in ruil voor de eieren voor jouw ontbijt, lieve zus van me.’

Ik trok het gordijn wat opzij en daar was hij. Hij was naar voren gelopen om met een jonge vrouw te praten die in de rij stond.

‘Volgens mij is hij me hiernaartoe gevolgd. Vanaf Z’s. Ga weg. Nu meteen.’ Ik keek naar Pietrik. ‘Luiza en jij ook. Als hij jullie hier bij mij aantreft, worden we allemaal meegenomen.’

Lachend zei Zuzanna: ‘Voor zover ik weet, is er geen wet die een bezoek aan Z’s verbiedt. Hoewel er tegenwoordig wel voor alle andere dingen een wet is...’

Ik keek nog een keer naar buiten. De vrouw knikte en wees met een vinger naar de deur van het kassahokje. Mijn hele lichaam werd koud.

‘Hij doet navraag naar mij,’ zei ik, terwijl ik omlaag werd gezogen, een gigantisch afvoerkanaal in. ‘Ze zeggen tegen hem dat ik hier ben.’

Mijn hart kneep samen door wat ik daarna zag: matka, helemaal achter aan de rij, die zich met haar schouders een weg door de menigte baande naar ons toe, een mandje in haar hand.

Zuzanna trok het gordijn uit mijn hand. 'Als je zo schuld bewust blijft kijken, raak je vanzelf in de problemen.'

Ik kon nauwelijks ademen.

Kom niet hierheen, matka. Draai u nu om, voor het te laat is.

Martha Hall Kelly werd geboren in New England in de vs en woont nu in Atlanta. Ze werkte in de reclamewereld voordat ze fulltime ging schrijven. Toen ze in 1999 op een tijdschriftartikel over Caroline Ferriday stuitte, raakte ze geïnspireerd om een roman gebaseerd op haar turbulente leven te schrijven. Dit is *Seringenmeisjes* geworden: een meeslepende en aangrijpende debuutroman over drie vrouwen en hun strijd voor vrijheid, gerechtigheid en tweede kansen.

Seringenmeisjes is ook uitermate geschikt voor leesclubs, omdat er zo ontzettend veel is om over te praten. Martha Hall Kelly heeft speciaal voor lees- en boekenclubs een aantal discussievragen bedacht, waarvan de volgende twee betrekking hebben op het hoofdstuk in dit voorpublicatieboekje:

1. Wat vindt u van de manier waarop Kasia heeft gehandeld bij het ophalen van het pakje? Nam ze te veel risico of was het bewonderenswaardig hoe ze het meisje probeerde te helpen? Hoe had ze het anders kunnen doen? Vindt u dat ze haar vrienden en familie op deze manier onnodig in gevaar heeft gebracht?
2. Veel van de thema's die worden behandeld in *Seringenmeisjes* – mensenrechten, politiek verzet, overleven – zijn een direct gevolg van de historische setting: de Tweede Wereldoorlog. Wat is de relevantie van deze thema's voor actuele gebeurtenissen?

Seringenmeisjes is vanaf juni 2017 verkrijgbaar.